

Infobestand etappe 10 Winschoten Wedde Camino Schiermonnikoog - Munster.

Winschoten.

De huidige naam Windtschote(n) wordt voor het eerst gebruikt in 1391, in latere teksten staat Wynschote(n), Wynschotten, Wynschoeten of Winschote(n). Het achtervoegsel -schote, Oudfries -skat, dat 'zandopduiking, hoger liggend land' betekent, is typerend voor hoog gelegen nederzettingen in het veengebied. Het voorvoegsel Win(s)e- in de plaatsnaam is waarschijnlijk afgeleid van een Germaanse wortel *winithi- in de betekenis van 'weiland, hooiland'. Deze wortel komt ook voor in de plaatsnaam Wynedaham (verdronken in de Dollard). De namen Winschoten en Winsewida betekenen 'dan wel 'het bos bij de weilanden'.

De oorsprong van Winschoten ligt misschien rond De Garst, een tot zes meter hoge keileemopduiking van 23 ha, die in gebruik was als es en in smalle akkertjes was opgedeeld. Op grond van het onregelmatige verkavelingspatroon kan worden vermoed dat hier al vóór de 11e of 12e eeuw een nederzetting kan zijn ontstaan. De omvang van het grondgebied suggereert dat Winschoten tot de oudere parochies behoort. Westerlee, Heiligerlee en mogelijk ook Blijham zijn daarvan kennelijk afgesplitst. Ook bezat de pastorie van Winschoten drie boerderijen met 72 akkers land in De Heemen onder Blijham en een stuk veen over de Pekel A (de Schrokkelkamp), beide mogelijk afkomstig van de bezittingen van de Abdij van Corvey aan de Wezer in Duitsland. Deze Abdij was vooral gericht samen met het Bisdom Osnabruck om parochies te stichten en was heel teruggehouden in het stichten van kloosters. Dat is waarschijnlijk ook de reden dat er in Westerwolde weinig kloosters zijn gesticht in verhouding met de rest van de provincie.

Marktpleinkerk.

De Sint-Vituskerk werd gebouwd in ongeveer 1275. De parochie wordt voor het eerst vermeld in 1482. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd het gebouw beschadigd toen de Staatsen het in 1593 tot hun verdedigingsbolwerk hadden gemaakt.

De kerk stond in het midden van een groot kerkhof dat pas in de 19e eeuw het centrale marktplein van Winschoten werd. Het kerkgebouw geldt als een gaaf voorbeeld van romanogotiek, maar dat komt ook doordat de meeste sporen van andere bouwstijlen uit tussenliggende eeuwen bij een grondige restauratie in 1905-1907 zijn uitgewist door rijksbouwmeester C.H. Peters en gemeentearchitect Klaas de Grooth. De langwerpige kerk is 41 meter lang en 8,65 meter breed en telt vijf traveeën, elk met twee hoge smalle spitsboogvensters die door nissen in dezelfde vorm geflankeerd worden. Het koor wordt omringd door een rij kleine hagioscopen. Tegen de wanden staat een lange reeks grafzerken. De oudste is voor Gerhardus Wemhof, die van 1582 tot 1607 de eerste dominee was. Voor de westelijke ingang is om twee leibomen een modern felblauw hekwerk opgetrokken.

Interieur

Het interieur ademt de geest van de laatmiddeleeuwse gotiek, vooral door de 22 hoge ramen, waarvan het gebrandschilderd glas in de jaren 1948-1970 is ontworpen door de kunstenares Femmy Schilt-Geesink en vervaardigd door haar echtgenoot Johan Schilt. Ook is een laatgotische stijl waarneembaar in het doopvont en het altaarstuk. De barokke preekstoel van Jan Bitter sr. uit 1745 met houtsnijwerk van Casper Struiwig is afkomstig uit de kerk van het gesloopte dorp Oterdum in de Delfzijlster Oosterhoek. De oude westingang in rococostijl, die zich sinds de restauratie aan de binnenkant onder het orgel bevindt, draagt het jaartal 1772 en is gemaakt door B. Coender.

Permanente tentoonstelling.

In de kerk is een permanente indrukwekkende tentoonstelling van "de Ploeg" schilderijen met bijbels voorstellingen.

Waterpark Tusschenwegen en Kunstwaterproject Natte Ogen.

Tusschenwegen is een natuurgebied en waterbergingsgebied van Staatsbosbeheer ten zuiden van Winschoten. Als waterbergingsgebied wordt het ook wel 'Winschoten-Zuid' genoemd.

Het natuurgebied ligt in een punt ten noorden van de Pekel A, ten oosten van het gehucht (Winschoter) Zuiderveen, ten zuiden van de wijk Winschoten-Zuid en ten westen van het

Pelgrimeren
in Groningen

gehucht Winschoterhogeburg. Direct ten oosten van het gebied ligt de gereconstrueerde 16e-eeuwse Bruggeschans.

De naam Tusschenwegen verwijst naar de historische naam voor het gebied tussen Blijhamsterweg, Udesweg, Zuiderveen en Pekel A. De oorsprong van het gebied ligt bij de in 1983 aangenomen Wet Herinrichting Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën, waarbij hier een gebied van 60 hectare bestemd werd tot bos. Na de wateroverlast van 1998 (waarbij de Tussenklappenpolder noodgedwongen onder water werd gezet) werd waterschap Hunze en Aa's gedwongen op zoek te gaan naar gebieden voor noodwaterberging. Hoewel hiervoor aanvankelijk de polder Turfwaard bij Oude Pekela werd geselecteerd, werd uiteindelijk voor dit gebied gekozen omdat hiervoor minder grond hoefde te worden verworven en er hier een combinatie van waterberging en natuur kon worden gelegd. Het noordelijke deel van het waterbergingsgebied ligt buiten het natuurgebied en is bestemd voor een eventuele toekomstige zuidelijke stadsuitbreiding van Winschoten.[1]

Het gebied werd vervolgens aangelegd tussen 2005 en 2006 en kreeg een (grotere) oppervlakte van 84 hectare. Het zuidelijke deel bestaat uit plas-dras en moerasgebied ter bevordering van vogels, klein wild en bloemen. In het midden en noorden grazen Schotse hooglanders en konikpaarden tussen bloemenweides en stukken bos. Het gebied is opengesteld voor wandelaars en fietsers. Bij hoogwater kan er in 24 uur tijd 1,7 miljoen kuub water in worden gepompt vanuit het Winschoterdiep en de Pekel A om wateroverlast te voorkomen. Via gemaal Zuiderveen aan zuidzijde van het gebied kan het bij een gunstigere waterstand vervolgens weer ingelaten worden in de Pekel A.

Aan noordzijde zijn twee grote ronde vijvers aangelegd die door middel van hoogteverschil (een met het peil van de Pekel A en een met een niveau ter hoogte van het maaiveld in het gebied) in elkaar kunnen overstromen en vervolgens via een 190 meter lange overstort naar een poldersloot. Deze vijvers dragen de naam 'Natte ogen' en vormen een zogenaamd waterkunstwerk.

Bruggeschans.

Een bruggeschans buiten een middeleeuwse vesting- of kasteelpoort gelegen verdedigingswerk; afgeleid van het Arabische woord 'barbakkaneh' (bolwerk voor de poort); ook wel bruggeschans

Blijham.

Blijham was aanvankelijk sterk agrarisch, maar heeft zich in de laatste decennia van de twintigste eeuw ontwikkeld als forenzenplaats, met name voor het dichtbijgelegen Winschoten. In het landschap vormt Blijham de grens van het kleinschalige Westervolde, met kronkelende riviertjes en kleine bosrijke plekken enerzijds en het grootschalige agrarische landschap van het verdrongen Reiderland en Oldambt. Blijham is gelegen op een oude hoefijzervormige zandrug die vanaf dit dorp via Wedde en Vriescheloo naar Bellingwolde loopt.

Blijham was oorspronkelijk een veenontginningsdorp. Het is vermoedelijk ontstaan als een dochternederzetting van Ulsda, gelegen tussen de Pekel A en de Westervoldse Aa, die aanvankelijk verder westelijk stroomde.. Kerkelijk viel het tot de Reductie van Groningen in 1594 onder het bisdom Osnabrück, daarna onder de hervormde classis Oldambt.

In de kroniek van Sicke Benninghe wordt de plaats onder het jaar 1478 genoemd. De naam Blyham komt echter voor het eerst in 1482 voor in een oorkonde, als Hayo Addinga een verdrag sluit met de stad Groningen waarin de toekomst van Bellingwolde en Blijham ter sprake komt. In 1498 wordt het dorp Bleichamme genoemd. Het woord blij verwijst naar 'slijk, modder'; de uitgang -ham betekent 'aangeslibd land in een bocht van een waterloop' en werd vooral gebruikt voor laag liggende kleistreken.

Het dorp is vanwege de inbraken van de Dollard mogelijk meermalen naar hogere gronden verschoven, waarbij men de kerk en de huizen verplaatste naar de rand van het hoogveen. De huidige kerk werd gebouwd in 1783 op de plek van een gebouw uit de 16e eeuw, die naar verluidt uit kloostermoppen bestond. Volgens overleveringen zou deze laatste kerk twee voorgangers op een plek verder noordelijk hebben gehad. Bij de afbraak van de kerk zouden de stenen door een lange rij mensen van hand tot hand zijn doorgegeven. Deze

kerk stond in de Blijhamster Vennen op de voormalige Pastorieheerd. In een akte uit 1832 over de verhuur van pastoriegronden komt de veldnaam 'Oude Kerkhof' voor. Omstreeks 2010 werden er op 600 meter ten noorden van de huidige kerk twee puinvlekken met onder andere zandsteen gevonden. Dichter bij het dorp, ongeveer 400 meter van de huidige kerk, zijn eveneens oppervlaktevondsten gedaan. Grondboringen hebben in het verleden geen duidelijke sporen opgeleverd.

Met name het kruisherenklooster van Ter Apel wist hier in de zestiende eeuw in Blijham veel gronden te verwerven. De randveennederzetting langs de Westerwoldse Aa (en mogelijk ook langs de Pekel A) werden in 1470 in den Vorwolt genoemd; later heet dit gebied Voorwold.

Langs de Westerwoldse Aa bevonden zich ten slotte meerdere rivierduinen met bewoning en oud akkerland dat als garst werden aangeduid, zoals De Garst of Udengast (onder Bellingwolde), de Kleine Garst te Blijham (ook wel Lutjegast of Monnicken Gast genoemd) en De Gaarst bij Lutjeloo.

Park Blankenburg.

Een 9 ha soort wandelpark met allerlei bijzondere bomen in het Arboretum

Lutjeloo

In 1975 werd tussen Blijham en Lutjeloo het Blijhamsterbos aangelegd.

Lutjeloo ("klein open bos"), vroeger ook Lutkeloe genoemd ligt even ten zuidoosten van Blijham. Lutjeloo is een oud esgehucht op een rivierduin. Het komt voor het eerst voor als Lutken loe in het breukregister van 1500/1501 en als Lutke Loe in 1515. Met het betreffende -loo wordt verwezen naar Vriescheloo.

Westerwolsche Aa.

De Westerwoldse Aa (ook: Westerwoldsche Aa of kortweg Aa, vroeger Westwoldinger Aa) is een rivier in Westerwolde en het Oldambt. De rivier wordt gevormd uit de riviertjes of beken Mussel Aa en Ruiten Aa die bij Wessinghuizen samenvloeien. De stroom loopt verder in de richting van de Dollard. Bij De Bult neemt de rivier het water van de zijstroom Pekel A op, die op zijn beurt weer in verbinding staat met de Rensel en het Winschoterdiep.

Molen Weddermarke.

De Weddermarke is een poldermolen bij het recreatiegebied Wedderbergen.

De originele molen van het waterschap Weddermarke werd in 1875 gebouwd. Deze molen brandde af in 1898 en werd door de huidige molen vervangen. Al in 1910 werd de functie van de molen vervangen door een pompinstallatie met stoomaandrijvingen en in 1955 door een pompinstallatie met dieselaandrijving. Thans wordt het gebied afgewaterd met behulp van een elektrische installatie, die zo'n anderhalve kilometer van de molen staat. De molen is dus niet meer operationeel als poldermolen. De molen werd in 1987 ingrijpend gerestaureerd, vanaf die tijd kunnen de wieken weer draaien. De molen was vroeger met zelfzwichting uitgerust maar beschikt thans over het oudhollands wieksysteem met zeilen op de roeden, die een vlucht van 20,60 meter hebben. De molen is eigendom van het waterschap Hunze en Aa's. De molen draait, ondanks een sterke windbelemmering van de bomen van het recreatiegebied, geregeld dankzij een vrijwillige molenaars. In 2007 heeft men een wervelbalk geplaatst, zodat de molen ook zonder vijzel kan draaien. Vooral in de richtingen waar veel bomen staan kan de molen nu toch met mondjesmaat draaien.

Wedderveer en Wedderbergen.

Wedderveer is een buurtschap in de gemeente Westerwolde in de provincie Groningen. Het ligt tussen Wedde en Blijham aan de westzijde van de Westerwoldse Aa.

De naam verwijst naar het veer over de Westerwoldse Aa. Het veerhuis was vroeger een populaire uitspanning, zeker nadat de tramlijn naar Winschoten werd aangelegd. Aan de andere kant van het water liggen de Wedderbergen, van oorsprong een klein natuurgebied bestaande uit stuifduinen die gevormd zijn in de middeleeuwen. Tegenwoordig is het vooral bekend als recreatiegebied, met onder meer een bungalowpark. Ook staat in het gebied poldermolen de Weddermarke uit 1898.

Wedderveer had in 1807/08 een eigen schooltje.

In Wedderveer staat een bijzonder houtzaagmolentje uit 1938. In de nabijheid van de spinnenkop staat het tot woonhuis omgebouwde restant van windmolen De Nijverheidspolder.

Wedde.

Wedde ligt op een dekzandrug langs de Westerwoldse Aa. Deze is tot het dorp bevaarbaar voor pleziervaart. Beide oevers van de Aa liggen in het Natuurnetwerk Nederland. Hier liggen diverse natuurgebieden. Zo liggen ten noorden van de Hoornderweg de Hoorndermeeden. Deze zijn evenals gebieden ten zuiden van deze weg, zoals de Geselberg, in handen van Staatsbosbeheer. Het dorp ligt tussen twee essen: de Lutke of Zuidesch en de Grote of Noorder Esch.

De plaats komt voor het eerst voor in een oorkonde uit 1316 waarin de inwoners zich onder bescherming van de bisschop van Münster plaatsten en akkoord gingen met het betalen van de hoenderbelasting. De naam is waarschijnlijk afgeleid van het woord widu ("hout") en is een vervorming van wedo, wat "kreupelhout" of "bos" kan betekenen.]

Het dorp lag aan de oude Heereweg naar Münsterland en had een eigen marke. In de 15e en 16e eeuw was echter vrijwel alle grond in handen van de familie Addinga, die de Wedderborg bewoonde. De bewoners waren toen allemaal bekleemde meijers. De familie Addinga had het gebied in de 14e eeuw in leen gekregen van de Abdij van Corvey als compensatie voor hun landerijen die verloren gegaan waren bij een inbraak van de Dollard, vermoedelijk bij de Sint-Marcellusvloed van 1362. De tirannieke heerschappij van de Addinga's leidde er in 1478 toe dat de stad Groningen de Wedderborg verwoeste en herbouw alleen toestond zonder versterkingen.

Tachtigjarige Oorlog

In 1568 werd door de drost een tolboom geplaatst in de brug over de Westerwoldse Aa in de Heereweg. Dat jaar telde het dorp inclusief Hoorn en Wessinghuizen 33 huizen, die bij de slag om de Wedderborg door Adolf en Lodewijk van Nassau grotendeels verwoest werden of zwaar beschadigd raakten. In 1591 was het aantal huizen gegroeid tot 52, waaronder 20 in het dorp zelf. In 1593 werd het dorp echter opnieuw zwaar getroffen door oorlogshandelingen. Eerst werd de Wedderborg deels verwoest door Francisco Verdugo en vervolgens werd deze veroverd door Willem Lodewijk van Nassau. Bij deze schermutselingen werd ook een in 1540 door Haje III Addinga illegaal gebouwde windmolen verwoest.

Nieuwe Tijd.

In 1629 herstelde de stad Groningen de Wedderborg en werd het de zetel van de drost van Westerwolde, die werd bijgestaan door de borggraaf, meestentijds een lid van de familie Haselhoff. De hoge kosten van het onderhoud deden de stad besluiten om de borg in 1829 te verkopen. Daarna is de borg in verschillende handen geweest tot deze in 1990 gemeentelijk eigendom werd. In 1666 werd het dorp platgebrand tijdens de Eerste Münsterse Oorlog.

Kerk Wedde

De kerk van Wedde in de Groningse gemeente Westerwolde, wordt voor het eerst vermeld in de 11e eeuw. Wellicht betrof het een houten voorganger van de huidige kerk.

De romanogotische kerk van Wedde is gebouwd in de eerste helft van de 13e eeuw. In de 15e eeuw is de kerk uitgebreid en verhoogd. Daardoor kreeg de kerk een meer gotisch aanzien. Omdat de kerk geleden had onder oorlogshandelingen in 1666 werden het koor en het schip verlaagd.[1] De ramen van de kerk zijn na de reformatie vergroot. Daarvóór had het gebouw smalle gotische ramen.

De toren van de kerk is pas veel later, in 1860, tegen de kerk aan gebouwd. Deze verving een vrijstaande houten klokkenstoel. De kerk heeft een preekstoel uit de 17e eeuw, een drostenbank uit omstreeks 1700 met het wapen van Groningen

Burcht Wedde.

De Wedderborg of (tegenwoordig vaker) Wedderburcht, ook wel Addingaborg of Huis te Wedde genoemd, is een borg in het dorp Wedde. De borg was eeuwenlang de zetel van de Heren van Westerwolde of hun vertegenwoordiger. De geschiedenis van de borg is dan ook nauw verweven met de geschiedenis van de streek.

Het geslacht Addinga.

De geschiedenis van de borg begint rond 1360. Adde (ook wel Edde genoemd) Addinga had Westerwolde in leen gekregen van de abt van de Abdij van Corvey. Oorspronkelijk kwam Addinga uit het Reiderland, maar was daar volgens de verhalen zijn bezit kwijtgeraakt aan de oprukkende Dollard, ofwel verjaagd na de Sint-Marcellusvloed van 1362. Om zijn positie in Westerwolde te versterken zou hij toen de Wedderborg hebben gebouwd.

Adde en zijn opvolgers hebben moeite om hun gezag te vestigen. Westerwolde was een heerlijkheid van Münster en de Abdij van Corvey, maar kon door middel van het Westerwoldse landrecht zelf de meeste zaken regelen. Onenigheid ontstond toen Addinga de rechtspraak wilde verplaatsen naar de Wedderborg, in strijd met het landrecht. Er ontstond een strijd tussen de bevolking en de Addinga's. De Addinga's lieten daarop rond 1460 een muur bouwen rond de borg. De bevolking riep daarop de steun in van de stad Groningen. Met hulp van de stad werd die strijd gewonnen. In 1478 werd de borg met half afgebouwde muur vernietigd. De stad bouwde de Pekelborg aan de Pekel A van waaruit de stad zijn invloed verder probeerde uit te breiden. De Wedderborg werd in 1486 herbouwd door Haje Addinga, na toestemming van de bisschop van Munster te hebben gekregen.

In 1530 werd de borg ingenomen door Berend van Hackfort in opdracht van Karel van Gelre. Hackfort werd aangesteld als drost en versterkte de borg daarop in 1532 ingrijpend: Er werd een nieuwe ringmuur aangelegd met vier bastions en er kwam een poortgebouw met cellen voor gevangenen. Voor de bouw werd onder andere de kerktoeren van Vlagtwedde gesloopt. Hackfort slaagde er echter niet in de borg in handen te houden, in 1536 werd de borg ingenomen door Georg Schenk van Toutenburg die namens keizer Karel V de functie van drost ging bekleden. Schenk van Toutenburg zette de bouw voort en liet zijn wapen in metselen in de toren. In 1561 ging de borg over op Jan van Ligne, de graaf van Aremberg en nu dus ook heer van Westerwolde. Hij werkte eveneens verder aan de borg, zij het niet voor lang: Bij het begin van de Tachtigjarige Oorlog in 1568 nam Adolf van Nassau zijn intrek in de borg. Vanuit Wedde trok hij voor de staatsen op naar Heiligerlee, waar hij de Spaansgezinde Jan van Ligne trof in de Slag bij Heiligerlee. Beiden kwamen om bij de slag. Willem Lodewijk van Nassau-Dillenburg won dan wel de slag voor de Staatsen, geld voor een huurleger had hij niet en hij was dus genoodzaakt de Wedderborg te verlaten. De erfgenamen van Ligne benoemden daarop Mathias Ort als nieuwe borgheer. Hij wist echter niet te voorkomen dat de daaropvolgende 25 jaar de borg meerdere malen werd geplunderd door zowel Spaanse als Staatse legers. In 1593 werd de borg definitief ingenomen door Willem Lodewijk van Nassau.